

કુર્આનની સર્વગ્રાહી તફસીર (વિવરણ)

મઆરિફુલ કુર્આન

ગુજરાતી

મૂળ લેખક

હઝરત મવલાના મુફતી મુહમ્મદ શફીઝ્ સા. (રહ.)

અનુવાદક

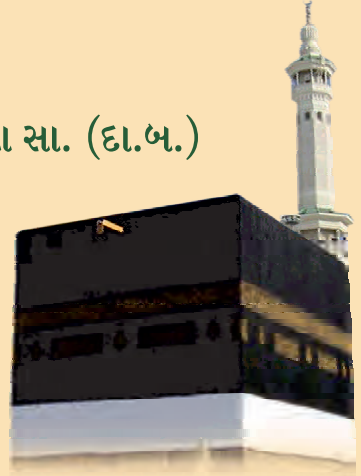
ઈલ્યાસ ગુલામમુહમ્મદ આદમ સાલેહ પટેલ (ખાનપુરી)

પ્રકાશક

હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ વલી ભૂતા સા. (દા.ખ.)

સ્થાપક તથા મોહતમિમ

જમિઅતુલ ઝનાત ટંકારીઆ
મુ.પો. ટંકારીઆ,
તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત)

www.maarifulqurangujarati.com

કાનૂની ચેતવણી: ● આ તફસીરનો હેતુ ફી-સબિલિલ્લાહ પ્રચાર પ્રસારનો છે, જેથી કોઈપણ વ્યક્તિએ પ્રસ્તુત વેબસાઈટના કોઈપણ સાહિત્યનો અથવા તેના કોઈપણ ભાગનો ઉપયોગ વેપારી ધોરણે કરવાની અથવા કિતાબ સ્વરૂપે છપાવવાની સખત મનાઈ છે. માત્ર ઓનલાઈન શેરીંગ કોઈપણ પ્રકારના એડીટીંગ સિવાય કરી શકાય છે.

● પ્રકાશક પાસે આ તફસીરના પ્રિન્ટેડ કોપીના સર્વ હક્ક કોપી રાઇટેડ હોવાના કારણે મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીમાંથી પ્રકાશક અને અનુવાદકનો પ્રિન્ટેડ કોપીનો પેજ નંબર, ભાગ નંબરનો હવાલો આપી કોઈ ફકરો કે વાક્ય કોઈ કિતાબ અથવા લેખમાં કોઈપણ જાતના એડીટીંગ વિના લખી / છાપી શકાય છે.

● આ બાબતોનું ઉલ્લંઘન કરનાર સામે કાયદેસરની કાનૂની કાર્યવાહી કરવાની સખત ચેતવણી આપવામાં આવે છે.

નોંધ : મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીના ૧૧ ભાગોની હાર્ડ પ્રિન્ટેડ કોપી મેળવવા માટે પ્રકાશક હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ ભૂતા સાહબનો સંપર્ક કરવા વિનંતી છે.

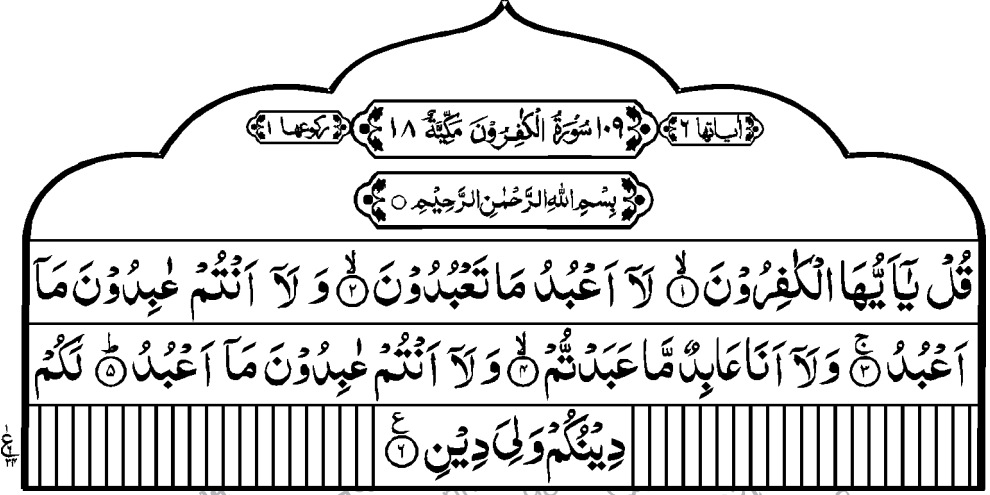
Designed and Typesetting By: Safwan Patel Khanpuri

પ્રકરણ (૧૦૯)

સૂરએ કાફિરૂન

સૂરએ કાફિરૂન મક્કામાં નાઝિલ થઈ, તેની છ આયતો છે.

આયતો : (સૂરએ કાફિરૂન : આયત નં. ૧ થી ૬)

તરજુમો / તફસીર :

અલ્લાહના નામથી શરૂ કરું છું જે ઘણો જ દયાળુ અને કૃપાળુ છે.

(હે મુહમ્મદ સલ. !) આપ ફરમાવી દો કે હે કાફિરો ! (૧) જે (મૂર્તિઓ)ને તમે પૂજો છો તેને હું નથી પૂજતો (૨) અને ન તમે તે (અલ્લાહ)ને પૂજો છો જેને હું પૂજું છું. (૩) અને ન મારે તે (મૂર્તિઓ)ને પૂજવી છે જેની તમે પૂજા કરો છો (૪) અને ન તમે તે (અલ્લાહ)ને પૂજશો જેને હું પૂજું છું. (૫) તમારા માટે તમારો માર્ગ અને મારા માટે મારો માર્ગ છે. (૬)

વિસ્તૃત વિવરણ :

સૂરતની વિશિષ્ટતા :

હઝરત આયશા સિદ્દીકા (રહિ.) કહે છે કે રસૂલે કરીમ ﷺ એ કહ્યું છે કે ફજરની સુન્નતોમાં પઢવા માટે બે સૂરતો ઉત્તમ છે. સૂરએ કાફિરૂન અને સૂરએ ઈબ્લાસ. (રવાહુ ઈબ્ને હિશામ -મઝહરી) અને તફસીર ઈબ્ને કષીરમાં ઘણા સહાબા (રહિ.)થી નકલ થયું છે કે તેમણે રસૂલે કરીમ ﷺ ને સવારની સુન્નતોમાં

અને અમુક મગરિબની સુત્રતોમાં મોટા પ્રમાણમાં આ બે સૂરતો પઢતા સાંભળ્યા છે. અમુક સહાબએ કિરામ (રદિ.)એ રસૂલે કરીમ ﷺને વિનંતી કરી કે અમને કોઈ દુઆ બતાવી આપો કે અમે સૂતા પહેલાં પઢ્યા કરીએ. આપ ﷺએ "કુલ યા અય્યુહલ કાફિરૂન" પઢવાની પ્રેરણા આપી અને કહ્યું કે આ શિર્કથી છુટકારો છે. (રવાહુ તિરમિઝી, અબૂ દાવુદ) અને હઝરત ઝુબૈર બિન મુઠ્ઠમ (રદિ.) કહે છે કે રસૂલે કરીમ ﷺએ તેમને કહ્યું કે શું તમે એવું ઈચ્છો છો કે જ્યારે મુસાફરીમાં જાઓ તો ત્યાં તમે તમારા બધા સાથીઓથી વધારે ખુશહાલ અને સફળ રહો અને તમારો સામાન વધારે થઈ જાય. તેમણે વિનંતી કરી કે યા રસૂલુલ્લાહ ﷺ ! નિ:શંક હું એવું ઈચ્છું છું. આપ ﷺએ કહ્યું કે કુર્આનની અંતિમ પાંચ સૂરતો સૂરએ કાફિરૂન, સૂરએ નસ્ર, સૂરએ ઈબ્લાસ, સૂરએ ફલક અને સૂરએ નાસ પઢ્યા કરો અને દરેક સૂરતને બિસ્મિલ્લાહથી શરૂ કરો અને બિસ્મિલ્લાહ ઉપર જ સમાપ્ત કરો. હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) કહે છે કે તે વખતે મારી હાલત એ હતી કે મુસાફરીમાં પોતાના બીજા મિત્રો કરતાં આર્થિક રીતે ખૂબ નબળો અને તંગદસ્ત હતો જ્યારે રસૂલે કરીમ ﷺની તા'લીમ ઉપર અમલ કર્યો તો સૌથી સારી હાલતમાં રહેવા લાગ્યો. (મઝહરી અબૂ યઅ્લાના હવાલાથી) અને હઝરત અલી (રદિ.)થી રિવાયત છે કે એક વખતે નબીએ કરીમ ﷺને વીંછીએ કરડી લીધું તો આપ ﷺએ પાણી અને મીઠું મંગાવ્યું અને આ પાણી ડંખની જગ્યાએ લગાવતા જતા હતા અને કુલ યા અય્યુહલ કાફિરૂન, કુલ અઝિઝુબિ રબ્બિલ ફલક અને કુલ અઝિઝુબિ રબ્બિનાસ પઢતા જતા હતા.

(મઝહરી)

આયતો ઊતરવાની પૂર્વભૂમિકા :

ઈબ્ને ઈસ્હાકની રિવાયત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)થી એ છે કે વલીદ બિન મુગયરા અને આસ બિન વાઈલ તથા અસ્વદ બિન અબ્દુલ મુતલીબ અને ઉમય્યા બિન ખલફ રસૂલે કરીમ ﷺની પાસે આવ્યા અને કહ્યું કે આવો ! આપણે પરસ્પર એ બાબત ઉપર સુલેહ કરી લઈએ કે એક વર્ષ તમે અમારી મૂર્તિઓની પૂજા કર્યા કરો અને એક વર્ષ અમે તમારા મઅબૂદોની ઈબાદત કરીએ. (કુર્તુબી) અને તબરાનીની રિવાયત હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)થી આ છે કે મક્કાના કાફિરોએ પ્રથમ તો પરસ્પર સુલેહ માટે રસૂલે કરીમ ﷺ સામે એવો મુસદ્દો રજૂ

કર્યો કે અમે તમને એટલો માલ આપીએ છીએ કે તમે સમગ્ર મક્કામાં સૌથી વધારે માલદાર થઈ જાઓ અને જે સ્ત્રી સાથે તમે ઈચ્છો તમારા નિકાહ કરી આપીએ, તમે માત્ર એટલું કરો કે અમારા મઅબૂદોને બુરું ન કહ્યા કરો અને જો તમે એ પણ નથી માનતા તો એવું કરીએ કે એક વર્ષ અમે તમારા મઅબૂદોની ઈબાદત કરીએ અને એક વર્ષ તમે અમારા મઅબૂદોની પૂજા કર્યા કરો.

(મઝહરી)

અબૂ સાલેહની રિવાયત હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રઠિ.)થી આ છે કે મક્કાના કાફિરોએ પરસ્પર સુલેહ માટે આ મુસદ્દો રજૂ કર્યો હતો કે તમે અમારી મૂર્તિઓમાંથી અમુકને માત્ર હાથ લગાવી દો તો અમે તમારું સમર્થન કરવા લાગીશું તેના ઉપર જિબ્રિલ અમીન (અલૈ.) સૂરએ કાફિરૂન લઈને ઊતર્યા જેમાં કાફિરોના અમલોથી કોઈ લેવાદેવા ન હોવાનો તથા માત્ર અલ્લાહ તઆલાની જ ઈબાદતનો હુકમ છે. આ આયતો ઊતરવાની પૂર્વભૂમિકામાં જે વિવિધ ઘટનાઓ વર્ણન થઈ છે તેમાં કોઈ વિરોધાભાસ નથી, બની શકે છે કે આ બધી જ ઘટનાઓ બની હોય અને તે સૌના જવાબમાં આ સૂરત નાઝિલ થઈ હોય જેનો ખુલાસો આવી સુલેહથી અટકાવવાનો છે.

... لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ... આ સૂરતમાં આ અમુક વાક્યો પુનરાવર્તિત સ્વરૂપે આવે છે, આ પુનરાવર્તનને દૂર કરવા માટે એક તફ્સીર તો એ છે કે જેને બુખારીએ ઘણા તફ્સીરકારોથી નકલ કરી છે કે બે વાક્યો એક વખતે વર્તમાનકાળ માટે અને બીજી વખતે ભવિષ્યકાળ વિશે આવ્યા છે એટલે કે કોઈ પુનરાવર્તન નથી. ભાવાર્થ એ છે કે ન તો પ્રવૃત્તિ સ્વરૂપે એવું થઈ રહ્યું છે કે હું તમારા મઅબૂદોની પૂજા કરું અને તમે મારા મઅબૂદોની ઈબાદત કરો અને ન જ ભવિષ્યમાં એવું થઈ શકે છે કે હું મારી તવહીદ ઉપર અને તમે તમારા પોતાના શિર્ક ઉપર કાયમ રહેવા છતાં એકબીજાના મઅબૂદોની ઈબાદત કરીએ. આ જ તફ્સીરને હઝરત હકીમુલ ઉમ્મત (રહ.)એ બયાનુલ કુર્આનમાં અપનાવી છે પરંતુ બુખારીની તફ્સીરમાં لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ નું વિવરણ "દીન" ઈસ્લામ ધર્મ અને કુફ્રના અર્થમાં છે અને ભાવાર્થ એ ઠરાવ્યો છે કે સુલેહનો મુસદ્દો સ્વીકાર્ય નથી, હું તો મારા દીન ઉપર કાયમ છું જ, તમે પણ જો તમારા દીન એટલે કે ધર્મ ઉપર કાયમ હોવ તો તમે જાણો, તેનું પરિણામ તમારે ભોગવવાનું છે અને

બયાનુલ કુર્આનમાં "દીન"નો અર્થ "બદલો" ઠરાવવામાં આવ્યો છે.

બીજી તફસીર એ છે જેને ઈબ્ને કષીરે અપનાવી છે કે શબ્દ ۞ અરબી શબ્દકોષમાં જેમ ઈસ્મે મોસૂલ "અલ્લજી"ના અર્થમાં આવે છે એવું જ ક્યારેક ક્રિયાપદના અર્થમાં ઉપયોગ થાય છે કે તે જે પ્રવૃત્તિ ઉપર લાગુ પડતું હોય તેને ક્રિયાપદના અર્થમાં કરી દે છે. આ સૂરતમાં પ્રથમ સ્થળે તો શબ્દ ۞ ઈસ્મે મોસૂલ "અલ્લજી"ના અર્થમાં છે અને બીજા સ્થળે ۞ ક્રિયાપદ છે. તેનો ખુલાસો એ છે કે પ્રથમ વાક્ય لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلَا اَنْتُمْ عِبْدُونَ مَا اَعْبُدُ નો અર્થ એ થયો કે જે મઅબૂદોની તમે પૂજા કરો છો હું તેની પૂજા કરતો નથી અને જે મઅબૂદોની ઈબાદત કરું છું તેની તમે નથી કરતા અને બીજું વાક્ય لَآ اَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ وَلَا اَنَا عَابِدٌ مَا اَعْبُدُ નો અર્થ આ છે, اَنَا عَابِدٌ لَآ اَنَا عَابِدٌ مَا اَعْبُدُ માં શબ્દ ۞ ક્રિયાપદનો છે અને અર્થ આ છે, لَآ اَنَا عَابِدٌ لَآ اَنَا عَابِدٌ مَا اَعْبُدُ એટલે કે અમારી અને તમારી ઈબાદતની પદ્ધતિ જ અલગ અલગ છે, હું તમારી પદ્ધતિથી ઈબાદત નથી કરી શકતો અને તમે જ્યાં સુધી ઈમાન ન લાવો તો તમે મારી પદ્ધતિ પ્રમાણે ઈબાદત નથી કરી શકતા. આ રીતે પ્રથમ વાક્યમાં મઅબૂદોનો તફાવત બતાવ્યો અને બીજા વાક્યમાં ઈબાદતની પદ્ધતિનો તફાવત જાહેર કર્યો. ખુલાસો એ થયો કે ન તો તમારા અને અમારા મઅબૂદોમાં સમાનતા છે અને ન જ ઈબાદતની પદ્ધતિમાં આ રીતે આ પુનરાવર્તન દૂર થયું અને ઈબાદતની પદ્ધતિ રસૂલે કરીમ ﷺ અને મુસલમાનોની તે છે જે આપ ﷺને અલ્લાહ તઆલા તરફથી વહી દ્વારા બતાવવામાં આવી અને તે કાફિરોની પદ્ધતિ તો પોતે ઉપજાવી કાઢેલી છે.

ઈબ્ને કષીર (રહ.)એ આ તફસીરને યોગ્ય હોવાનું ઠરાવીને કહ્યું કે કલિમએ ઈસ્લામ "લા ઈલાહા ઈલ્લાલ્લાહ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ"નો આ જ ભાવાર્થ નીકળે છે કે અલ્લાહ તઆલા સિવાય કોઈ મઅબૂદ નથી અને ઈબાદતની પદ્ધતિ તે જ ભરોસાપાત્ર છે જે મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ ﷺના વાસ્તાથી અમારા સુધી પહોંચી છે અને لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ની તફસીરમાં ઈબ્ને કષીર (રહ.)એ કહ્યું કે આ વાક્ય એવું જ છે જેમકે બીજા સ્થળે કુર્આને કરીમનો ઈરશાદ છે فَاِنَّ لَنَا اَعْمَالًا وَاَنْتُمْ لَكُمْ اَعْمَالٌ અને لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ અને અન્ય એક સ્થળે لَكُمْ دِينُكُمْ અને અન્ય એક સ્થળે لَكُمْ دِينُكُمْ તેનો ખુલાસો એ છે શબ્દ દીનને ઈબ્ને કષીરે પણ દીનના અમલોના

અર્થમાં લીધો છે અને પછી તેનો હેતુ એ જ થશે જે બયાનુલ કુર્આનમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યો કે દરેકને પોતપોતાના અમલોનો બદલો અને સજા પોતે ભોગવવી પડશે.

અને અમુક તફસીરકારોએ એક બીજી તફસીર એ અપનાવી કે માત્ર મા બંને સ્થળે મોસૂલા જ છે અને વર્તમાનકાળ તથા ભવિષ્યકાળમાં પણ ફરક નથી બલકે આ બંને વાક્યો સ્થળ આધારે પુનરાવર્તિત લાવવામાં આવ્યા છે પરંતુ દરેક પુનરાવર્તન ખરાબ નથી હોતું ઘણી જગ્યાએ પુનરાવર્તન વર્ણનશૈલીની ઉચ્ચતા માટે હોય છે જેમકે **مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا** માં છે. અત્રે આ પુનરાવર્તનનો હેતુ વિષયની તાકીદનો પણ છે અને એ પણ કે કાફિરો તરફથી આવી સુલેહની તજવીજ અસંખ્ય વખતે આવી હતી તો અનેક વાક્યોથી તેને રદ કરવામાં આવી.

(ઇબને જરીર, ઇબને કથીર)

કાફિરો સાથે સુલેહ કરાર અમુક સ્વરૂપોમાં જાઈજ છે અને અમુકમાં નાજાઈજ :

સૂરએ કાફિરૂનમાં કાફિરો તરફથી સુલેહની દરખાસ્તના અમુક સ્વરૂપોને બિલકુલ રદ કરીને એનાથી અળગા હોવાની જાહેરાત કરવામાં આવી પરંતુ પોતે કુર્આને કરીમમાં આ ફરમાન પણ મોજૂદ છે **فَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْحَ لَهَا** એટલે કે જો કાફિરો સુલેહ તરફ ઝૂકે તો તમે પણ ઝૂકી જાઓ (એટલે કે સુલેહ કરાર કરી લો) અને મદીના તય્યિબહ જ્યારે આપ **ﷺ** હિજરત કરીને પધાર્યા તો મક્કાના યહૂદીઓ સાથે આપ **ﷺ**નો સુલેહ કરાર કરવું ઘણું પ્રખ્યાત છે તેથી અમુક તફસીરકારોએ સૂરએ કાફિરૂનને મન્સૂખ કહી દીધી, મન્સૂખ કહેવાનું મોટું કારણ **لَكُمْ دِينُ كَمَا آتَيْنَاكُمْ وَلِي دِينٍ** આયતને ઠરાવી દીધું છે, કારણ કે દેખીતું આ જિહાદના હુકમોથી વિપરીત છે પરંતુ સાચું એ છે કે અહીંયાં તેનો એ અર્થ નથી કે કાફિરોને કુફની પરવાનગી અથવા કુફ ઉપર સ્થાયી રાખવાની જામિનગીરી આપવામાં આવી છે બલકે તેનો ખુલાસો તે જ છે જે **لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ** નો છે, જેનો અર્થ એ છે કે જેવું કરશો તેવું ભોગવશો, એટલે કે યોગ્ય અને સાચું જમહૂર સમીપ એ છે કે આ સૂરત મન્સૂખ નથી, જે પ્રકારની સુલેહ સૂરએ કાફિરૂનના

ઊતરવાનું કારણ બની તે જેવું તે વખતે હરામ હતું આજે પણ એવું જ હરામ છે અને જે સ્વરૂપની પરવાનગી પ્રસ્તુત આયતમાં આવી છે અને રસૂલે કરીમ ﷺના યહૂદીઓ સાથેના કરારથી અમલી રીતે જાહેર થઈ તે જેવું તે વખતે જાઈઝ હતું આજે પણ જાઈઝ છે. વાત માત્ર પરિસ્થિતિ અને મોકાને સમજવાની તથા સુલેહની શરતોને જોવાની છે જેનો ફેસલો પોતે રસૂલે કરીમ ﷺએ એક હદીષમાં કરી દીધો છે જેમાં કાફિરો સાથે કરારને જાઈઝ ઠરાવવાની સાથે એક અપવાદનો ઈરશાદ છે, તે આ છે **الْأَصْلُ حَلُّ حَرَامًا أَوْ حَرْمٌ حَلَالًا** એટલે કે દરેક સુલેહ જાઈઝ છે માત્ર તે સુલેહ જેની રૂએ અલ્લાહની હરામ કરેલ કોઈ વસ્તુને હલાલ અથવા હલાલ કરેલ કોઈ વસ્તુને હરામ ઠરાવવામાં આવી હોય. હવે વિચાર કરો કે મક્કાના કાફિરોએ સુલેહના જે સ્વરૂપો રજૂ કર્યા હતા તે સૌમાં ઓછામાં ઓછું કુફ્ર અને ઈસ્લામની હદોમાં ભેળસેળ નક્કી છે અને અમુક સ્વરૂપોમાં તો ઈસ્લામના સિદ્ધાંતો વિરુદ્ધ શિક્ક લાગુ પડે છે. આવી સુલેહથી સૂરએ કાફિરૂને અળગા રહેવાની જાહેરાત કરી દીધી અને બીજા સ્થળે જે સુલેહને જાઈઝ ઠરાવી અને યહૂદીઓ સાથેના કરાર દ્વારા તે અમલી રીતે જાણ થઈ તેમાં કોઈ વસ્તુ એવી નથી જેમાં ઈસ્લામના સિદ્ધાંતો વિરુદ્ધ કરવામાં આવ્યું હોય અથવા કુફ્ર અને ઈસ્લામની હદો પરસ્પર ભેળસેળ થતી હોય. ઈસ્લામથી વધારે કોઈ ધર્મ સહિષ્ણુ, સહવ્યવહાર, સુલેહ અને સ્થાયિત્વનો આમંત્રક નથી પરંતુ સુલેહ પોતાના માનવ અધિકારોમાં હોય છે, અલ્લાહના કાયદાઓ અને દીનના સિદ્ધાંતોમાં કોઈ સુલેહ કે શાંતિકરારની કોઈ ગુંજાઈશ નથી. વલ્લાહુ અઅલમુ.

અલ્લહુલિલ્લાહ ! સૂરએ કાફિરૂન પૂર્ણ થઈ.

તારીખ : ૦૮ માર્ચ ૨૦૧૫ મુતાબિક ૧૬ જમાદિઊલ અવ્વલ ૧૪૩૬ હિજરી

ગુજરાતી અનુવાદક : ઈલ્યાસ પટેલ ખાનપુરી